

- Грязнов Б.С., Дынин Б.С., Никитин Е.П. – М.: МГУ, 1965. – 248 с.
3. Добряков И.В. Перинатальная психология / И.В. Добряков – СПб.: Питер, 2010. – 272 с.
 4. Кобыльченко В.В. Становление личности дошкольника в норме и при нарушениях зрения / В.В. Кобыльченко. – Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2015. – 540 с.
 5. Основы психологии / [за загал. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця]. – К.: Либідь, 1995. – 632 с.

УДК: 376.3.016:81 – 053.4:37.025

Г. В. Кожановська

студентка спеціальності

«Корекційна освіта. Олігофренопедагогіка»

О. В. Ласточкіна

кандидат педагогічних наук, доцент

(науковий керівник)

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВІЗ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

У статті запропоновано характеристику ігрових методів навчання для логокорекційного процесу осіб із тяжкими порушеннями мовлення.

В статтє предложена характеристика игровых методов обучения для логокоррекционного процесса лиц с тяжелыми нарушениями речи.

In this article describes the methods of games for speech's correction in persons with speech disorders.

Ключові слова: порушення мовлення, корекція мовлення, ігрові методи.

Ключевые слова: нарушения речи, коррекция речи, игровые методы.

Keywords: speech disorders, correction of speech, playing methods.

Постановка проблеми. Ігрова діяльність посідає чільне місце в системі фізичного, морального, трудового та естетичного виховання дошкільнят. Завдання і зміст ігрової діяльності визначаються базовим компонентом дошкільної освіти в Україні (сфера «Культура», субсфера «Світ гри»), чинними програмами розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Малятко», «Дитина», «Українське дошкільля», «Дитина в дошкільні роки», «Зернятко». Базова програма розвитку

дітей дошкільного віку «Я у світі», спрямована на збалансований розвиток дитини, формування елементарних форм її життєвої компетентності, реалізацію природного потенціалу, індивідуалізацію особистісного становлення.

Ігрова діяльність активізує дитину, сприяє підвищенню її життєвого тону, задовольняє особистісні інтереси та соціальні потреби. Зокрема, у дітей із тяжкими порушеннями мовлення, які через системний недорозвиток мовлення та, як наслідок, порушене вербальне мислення, увагу, пам'ять, швидко виснажуються і втомлюються, втрачають інтерес до будь-якої діяльності (Л.Єфіменкова, Н.Жукова, О.Мастюкова, Т.Філічева, Р.Левіна, Є.Соботович, М.Хватцев та ін.), саме ігрова діяльність, на відміну від інших, викликає підвищений та специфічний інтерес [3].

Тому, гра, як провідний вид діяльності дошкільників, що є невід'ємною та суттєвою частиною дитячого життя, через потужні мотивуючі та пізнавальні можливості повинна бути використана для розвитку мовлення дітей-логопатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема гри широко висвітлена як у загальній, так і в спеціальній психолого-педагогічній літературі.

У загальній науково-методичній літературі питанням ігрової діяльності присвячено роботи Л.Артемової, Д.Ельконіна, Р.Жуковської, А.Макаренка, Д.Менджерницької, А.Сорокіної, В.Нечаєвої, Л.Усової, К.Ушинського та ін. [6].

Теоретичний аналіз спеціальної методичної, педагогіко-психологічної та логопедичної літератури (А.Бондаренко, А.Максаков, В.Селіверстов, Г.Тумакова, Г.Швайко, Л.Артемова, І.Калмикова, Е.Наумова, Н.Новотворцева, В.Цвинтарний та ін.) засвідчив наявність значного інтересу дослідників до питань організації занять в ігровій формі, зокрема, підвищення якості корекції мовлення в логопедичній роботі. Однак, незважаючи на низку досліджень даного питання, у багатьох дошкільних спеціальних закладах при організації логокорекційної роботи ігрова діяльність дітей з вадами мовлення не організовується на належному рівні (не враховуються вікові особливості дітей, специфіка окремої мовленнєвої вади; ігри, як правило,

маловаріативні й охоплюють тільки одну з ланок корекційної роботи) [3].

Мета статті: представити аналіз досліджень із проблеми використання ігрових методів роботи в логокорекційному процесі.

Вивчаючи ігровий процес, відомі педагоги А. Макаренко, К. Ушинський та ін. трактували його, як особливо важливу умову успішного виховання та розвитку дітей дошкільного віку. А. Макаренко зауважував, що включаючи гру в педагогічний процес, вихователь вчить дітей грати, створювати зі слів хорошу гру. У такій ситуації дитина виявляє такі якості, як активність, організованість, творчий характер ігрових дій, доброзичливість; вона підпорядковується правилам гри, здатна керувати цими правилами, враховує інтереси інших дітей, які приймають участь у грі; цілеспрямовано використовує іграшки, ігрові матеріали.

Д. Ельконін, Л. Виготський та ін. стверджували, що гра впливає на формування основних психічних процесів, від елементарних до найскладніших, визначальним серед яких є мовлення. А. Усова відмічала, що правильно організувати життя і діяльність дітей – означає і правильно їх виховувати. Ефективний процес виховання може бути здійснений у грі та ігрових взаємовідносинах, і саме тому, що дитина не вчиться жити, а живе своїм життям [5, 6].

Досліджуючи гру, як багатоманітне за змістом, характером і формою явище, науковці (К. Грос, В. Штерн, Ж. Піаже, К. Гарвей, П. Лесгафт, С. Русова, С. Новосолова та ін.) створили декілька класифікацій ігрових методів роботи.

Одна з перших класифікацій гри належить К. Гросу, який поділяв ігри на дві групи: **експериментальні («ігри звичайних функцій»)** – це сенсорні, моторні, інтелектуальні, афективні ігри або вправи для формування волі, що в основі своїй мають інстинкти та забезпечують функціонування організму як цілісного утворення і визначають зміст ігор, а також **спеціальні («ігри спеціальних функцій»)** – це ігри, під час яких розвиваються необхідні для використання в різних сферах життя часткові здібності; їх поділяють за інстинктами, що в дітей проявляються і вдосконалюються [6].

Відомий німецький психолог В. Штерн

класифікував ігри на **індивідуальні** (за задумом дитини) та **соціальні** (спільні з іншими). При цьому він спирався на вихідне положення своєї теорії конвергенції про необхідність розвивати внутрішні сили дитини, її здібності й одночасно враховувати вплив середовища, в якому вона перебуває. На погляд автора, зовнішній фактор (соціальне оточення) дає лише матеріал для гри, вибір якої дитина здійснює інстинктивно.

Швейцарський психолог Ж. Піаже виокремлював **ігри-вправи** (для дітей з перших місяців життя), **символічні ігри** (для дітей 2-4-х років), **ігри за правилами** (для дітей 7-12-ти років).

Більш детальну класифікацію ігор запропонувала сучасна американська дослідниця К. Гарвей, поділивши їх на: **ігри з рухами і взаємодією** (відображають надлишок енергії та емоційний настрій дітей); **ігри з предметами** (починаються з маніпуляції, далі – практика і тренування до повного вдосконалення); **мовленнєві ігри** (створення дітьми римованих творів, що не мають точного смислового змісту, – пісеньки, лічилки, приказки, жарти тощо); **ігри з соціальним матеріалом** («драматичні» або «тематичні»); діти самостійно їх організують та розвивають за власним задумом; як правило, ці ігри мають персонажів двох типів: стереотипних (мама, лікар та ін.) і тих, що змінюються; **ігри за правилами, заданими дорослими; ритуальні ігри** (засновані на рухах, ігрових предметах, соціальній умовності) [6].

Російський педагог П. Лесгафт, ґрунтуючись на психологічному підході, виокремив **сімейні («імітаційні») ігри** (в іграх дошкільники повторюють ситуації з навколишнього життя) та **шкільні ігри** (ігри, що ініціюються за певною формою, мають конкретну мету та правила).

Загальну класифікацію ігрових методів збагачує обґрунтування С. Русовою народних ігор як прадавнього засобу виховання і навчання дітей, нескінченного джерела духовних сил, патріотичних почуттів, формування характеру і світогляду дошкільнят [6].

Класифікація С. Новосолової, маючи в своїй основі організаційно-функціональне джерело ігор, розрізняє: **самостійні ігри** (виникають за ініціативи дітей) (ігри-експериментування; сюжетні ігри (сюжетно-відображувальні, сюжетно-

рольові, режисерські, театралізовані); **ігри, що ініціює дорослий та використовує їх з освітньою та виховною метою** (навчальні ігри (дидактичні, сюжетно-дидактичні, рухливі); розважальні ігри (ігри-забави, ігри-розваги, інтелектуальні, святково-карнавальні, театральнопостановні); **ігри, що мають своїм джерелом історичні традиції етносу (народні)** [2].

У педагогіко-психологічній літературі за класичною класифікацією ігри поділяють на дві великі групи: **творчі ігри** та **ігри за правилами**. Вони дуже різноманітні за змістом та організацією, правилами, характером впливу на дитину, за видами предметів, що використовуються, походженням і т. п.

Поняття «**творча гра**» охоплює сюжетно-рольові ігри, ігри-драматизації, конструктивно-будівельні. У творчих іграх відбивається враження дітей про навколишній світ, глибина розуміння ними тих чи інших життєвих явищ. Різноманітні життєві враження не копіюються, вони переробляються дітьми, одні замінюються іншими. Жива уява, яка характерна для будь-якої творчої гри, проявляється у створенні ігрового задуму, сюжету, підборі зображувальних засобів, матеріалу, іграшок і т. п. [1, 3].

Ігри з правилами використовуються для формування і розвитку певних якостей особистості дитини. В одних здійснюється музичний розвиток (музичного слуху, почуття ритму і т. д.), інші спеціально застосовуються для розвитку рухів (стрибки, лазіння), для виховання сміливості, кмітливості, спритності, витримки і т. д., треті розроблені педагогами для вправлення дітей у правильній звуковимові, корекції та розвитку лексико-граматичної сторони мовлення. У деяких закріплюються знання про оточуючі предмети та явища. Є такі, де розвиваються сенсорні здібності, а також допитливість, гострий розум, увага та пам'ять, вміння узагальнювати, систематизувати та класифікувати предмети. Отже, за своїм змістом ігри з готовими правилами охоплюють найрізноманітніші сторони життя і розвитку дитини [1, 3].

Розглядаючи питання про роль мовленнєвих ігор у логопедичній роботі, професор М.Хватцев підкреслює, що вони сприяють: співдружності педагога з

дитиною, активізації інтересу до мовлення, бажанню оволодіти тими чи іншими вміннями та навичками, реформуванню старих та появи нових мовленнєвих навичок, застосуванню набутих навичок у повсякденному житті [4].

Ігри з мовленнєвими завданнями займають провідне місце у навчально-виховній роботі з дітьми різних вікових груп. Основні види ігор використовуються відповідно навчальної програми під час проведення різних режимних моментів.

Правильна організація життя дітей у дошкільному навчальному закладі здійснюється шляхом цілеспрямованого застосування та раціонального поєднання різних виховних засобів, що відповідають віковим особливостям дошкільників та завданням їх всебічного та гармонійного виховання. Саме тому навчання дошкільників із мовленнєвим недорозвитком неможливе без урахування віку, а також особливостей мовленнєвого та психофізичного розвитку.

Основними засобами організації життя дошкільників є гра, заняття, рухова діяльність, спілкування з ровесниками та дорослими, тому знання специфіки ігрової діяльності цієї категорії дітей є важливим для ефективного планування та побудови повноцінної корекційно-розвивальної роботи логопеда.

Дошкільники з ЗНМ, хоч і з запізненням, проходять такі самі етапи розвитку ігрової діяльності, як і їх однолітки з нормою мовлення, однак, вони мають свої, притаманні лише їм, особливості: дратівливість, плаксивість, агресивність, бідність уявлень про оточуючу дійсність, відставання у кмітливості, стереотипність, одноманітність, недостатнє володіння окремими ігровими діями, постійне порушення правил, завчена поведінка при різних ігрових ситуаціях. Все це робить ігрову діяльність спотвореною, а іноді й взагалі неможливою. Саме тому формування навичок ігрової діяльності у даної категорії дітей – тривалий, складний і творчий процес, для розвитку й удосконалення якого є дуже важливим психологічний клімат сім'ї та спеціального дошкільного закладу, мовленнєве середовище, правильний підбір ігрового матеріалу і т. п.

У зв'язку з цим основними завданнями гри в логопедичній роботі з

дошкільниками з ЗНМ є [3]:

1. Створювати умови для розвитку загальної та пізнавальної активності, розширюючи можливості для практичного ознайомлення з різномунітними предметами і явищами з метою оволодіння відповідними способами дії, використання предметів.
2. Формувати предметно-ігрове середовище.
3. Поглиблювати уявлення дітей про навколишнє середовище, закріплювати їх знання про колір, форму та розмір предметів.
4. Привчати дітей думати, пробуджувати в них самостійну думку, розвивати допитливість.
5. Збільшувати мовленнєву активність і паралельно здійснювати психофізичний розвиток дошкільників.

Висновки. Ґрунтовні теоретико-практичні дослідження питання використання ігрових методів для всебічного розвитку дітей дошкільного віку вказують на різноманітність та ефективність означених засобів, що є особливо важливою обставиною при організації навчально-виховного логокорекційного процесу для дітей із мовленнєвими порушеннями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Карасьова К. Гра та її здоров'язберігальний потенціал / К. Карасьова, Л. Пастушенко // http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vup8/Karasjova.pdf.
2. Новоселова С. Классификация детских игр / С. Новоселова // Источник. – 1999. – № 2. – С.69-74.
3. Рібун Ю. Гра як засіб мовленнєвого розвитку молодших дошкільників із ЗНМ / Ю. Рібун // Теорія і практика сучасної логопедії : Зб. наук. пр. : Вип. 1. – К. : Актуальна освіта, 2004. – С. 150 - 165.
4. Хватцев М. Логопедия / М. Хватцев . – М., 1959. – С. 140.
5. Эльконин Д. Психология игры : монография / Д. Эльконин. – М. : Педагогика, 1978. – 304 с.
6. Янчук Л. Роль гри при організації роботи вихователя з дітьми дошкільного віку / Л. Янчук. – Вісник КПНУ імені Івана Огієнка. – Вип. 5. – ПП Медобори-2006, 2014. – С. 97-102.

УДК 376.1-056.264-053.4:796.012.1

О. Я. Кривцова

кандидат педагогічних наук, доцент
(науковий керівник)
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка;

Е. В. Лузьянова

магістр спеціальності
«Корекційна освіта. Логопедія»

ФОРМУВАННЯ ДРІБНОЇ ПАЛЬЧИКОВОЇ МОТОРИКИ У ДІТЕЙ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИНЕННЯМ МОВЛЕННЯ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається питання розвитку дрібної пальчикової моторики у дітей із загальним недорозвиненням мовлення, як один із основних компонентів корекційної роботи з подолання мовленнєвих порушень. Описується пальчикова гімнастика як вид впливу на кисть руки дитини та подається орієнтовний перелік етапів роботи з розвитку дрібної моторики.

В статье рассматривается вопрос развития мелкой пальчиковой моторики у детей с общим недоразвитием речи, как один из основных компонентов коррекционной работы по преодолению речевых нарушений. Описывается пальчиковая гимнастика как вид воздействия на кисть руки ребенка и подается ориентировочный перечень этапов работы по развитию мелкой моторики.

The paper discusses the development of small finger motility in children with general underdevelopment of speech as one of the main components of collectible work to overcome speech disorders. Described as a kind of finger exercises influence on a hand fed baby and a tentative list of the stages of development of fine motor skills.

Ключові слова: пальчикова гімнастика, загальне недорозвинення мовлення, дрібна моторика, корекційно-логопедична робота.

Ключевые слова: пальчиковая гимнастика, общее недоразвитие речи, мелкая моторика, коррекционно-логопедическая работа.

Key words: finger exercises, general underdevelopment of speech, fine motor skills, remedial logopedic work.

Постановка проблеми. Досить відомо, що в дітей із мовленнєвими порушеннями спостерігається різного ступеня прояв загальної моторної недостатності, а також відхилення в розвитку тонких рухів пальців рук. Нині